

PILLANATOK ÖRÖKLÉTE

1.

Amikor Stojan S. meghallja, hogy mi történik a szomszéd falvakban, kissé gondterhelten gondolkozni kezd majd önmagáról és munkájáról, vagyis azokról a feladatokról, amelyeket elvégzett, és amelyekről úgy gondolta, hogy csak igen kisszámú bizalmas ember tud. Természetesen nem arra gondolt, hogy mindezzel felhagyna, de valahogy óráról órára, napról napra vagy jobban mondva éjszakáról éjszakára az ő tudatába is álnokul befészkelte magát a kérdés: mi lesz, ha a nemkívánatos emberek közül is megtudja ezt valaki, vagy ha a faluban áruoló is van! És habár ez számára igen nehéz lesz, elhatározza majd, hogy az ilyen és hasonló kérdéseket kiszorítja a tudatából. És ez akkor lesz majd a legkönnyebb, ha még többet fog dolgozni.

De valahogy épp abban az időben történik egy hasonló eset a szomszéd faluban is. És mi több, ezt az embert ismerte is és tudta azt is, hogy hasonló feladatokon dolgoznak. Azonkívül, hogy ez aggodalommal tölti el, ez nem akadályozza meg abban, hogy még többet dolgozzon... De nem veszi észre, hogy mi is az, ami ilyen munkára készíteti kora reggeltől késő éjszakáig. Ezt valójában csak a szomszédjai veszik majd észre, habár egyáltalán nem lesznek tudatában annak, hogy milyen változásokról is van szó, amelyeket Stojanon látnak.

És ezekben a napokban egyre ritkábban fog eljárni a titkos találkozókra a szomszéd falvakba és mind többet fog dolgozni a ház körül. Meg fogja javítani a kerítést, beszerzi a tüzelőanyagot és a takarmányt, megjavítja a ház és az istálló tetejét, rendet tesz az udvarban, egyszóval úgy viselkedett, mint valaki, aki hosszú útra készülődik, amelyről ki tudja, hogy vissza tér-e majd.

Természetesen nem lesz egészen tudatában annak, hogy miért teszi mindezt, de ösztönszerűleg megérzi, hogy minél előbb meg kell tennie, mint valami nagyon fontosat és sürgőset, mi több, mint valami olyat, ami miatt majd ő lesz a példa a családban és a falu parasztjai előtt és ami miatt tartósan az emlékezetben marad. És amikor befejezi azt, amit szükségesnek tart, akkor majd úgy érzi magát, mint aki megnyugodott, mint aki furcsa győzelmet vívott ki, de amelynek a célját nem tudja és azt sem, hogy ezt a győzelmet miért is kellett kivívnia. De később egy végtelenül rövid pillanatban, amely mégis oly sokáig fog tartani, mint az öröklét, emlékezik majd minderre. Tudatában életre kelnek azok az okok, amelyek életre hívták ezt az előtörténetet. Az előtt az esemény előtt, amely majd történni fog, vagy jobban mondva ez előtt az eset előtt.

Valaki majd éjfél tájban erősen megdöngeti a ház kapuját. Fáradtan és álmosan, Stojan előbb majd azt álmodja, hogy a falu fölött vihar vonul el nagy mennydörgésekkel és villámokkal, ez pedig veszélyt jelent a vetésre, a jószágra, a házra, az emberekre és családjára nézve. Álmában valami félelmet fog érezni, valami iszonyú előrejelzést. De amikor az erős kopogás megismétlődik, de még erősebben, hirtelen megrándul és felébred majd. Először azt fogja gondolni, hogy jobb volna fel sem ébredni, ha mindez csak álom maradna. De akkor meg kell majd értenie azt is, hogy semmit sem bír, mert valaki valóban döngeti az ajtót. Még néhány pillanatig várni fog, hogy megszűnjön a kopogás, és tovább alszik. És meg lesz győződve arról, hogyha ez megszűnne, akkor újra elaludna. De a kopogás nem szűnik meg és ő arra gondol, milyen jó, hogy tegnap az ajtóra új vaszarát szerelt fel a régi faretesz helyett.

De akkor ezek kívülről betörnek az ajtót — amit nem lehetett előre tudni —, és bejönnek a házba. Eközben majd csak a durva káromkodásaikat hallja. Megérzi, hogy többen vannak; lehet, hogy ketten, esetleg hárman is. Mindjárt ezután bejönnek a szobába, és Stojan már az ágyban ül azzal a bizonytalan gondolattal, hogy valami még sincs rendben. Csak később ismeri majd be önmagának, hogy ezt nem tudta, hanem csak egyszerűen félt.

Rémülten meg akarja találni a gyufát és később a lámpát is, hogy meggyújtsa, de nem lesz rá ideje. Csak arra lesz ideje, hogy néhány szaggatott szót kimondjon: „Ki az? ... Mit akarnak? ... Ne tegyék? ...” De erre senki sem válaszol. Az egyik rávilágít zseblámpájával, a másik megfogja majd a kezét és a nagy kés lámpafényben felvillanó hegyét bal mellkasához fogják szorítani. Ugyanakkor azt mondják majd neki, hogy semmit se kíséreljen meg, mert ez nem fog segíteni rajta és semmi értelme sincs, hogy ez éppen itt történjék meg a szobában az asszony és a gyerekek előtt.

És megint később, az öröklét egyik pillanatában, Stojan emlékezni fog majd rá, hogy ellenkezni próbált, és érezni kezdte a kés szúrását, és hogyan játszott a zseblámpa fénye a szobában a mennyezeten, az ágyon, ahol a felesége és a gyerekek feküdtek. Emlékezett arra is, hogy e fénycsík alatt a gyerekek is olyanok voltak, mint valami furcsa árnyékok, amelyek majdnem kísértetiesen lebegtek a padló és a mennyezet közt, mint valami megrettent és eltévedt angyalok, akik elvesztek a föld és az égbolt közötti térségben a mai idő és az öröklét között. Emlékezett arra is, hogy a felesége kétségbeesetten dobálta magát a szobában, jajgatott és a hosszú falusi éjjeli hálóingben széttárt kezével úgy festett, mint a kísértetek arca elé helyezett kereszt.

Függetlenül mindettől, az egyik pillanatban csak azt sikerül elmondania a feleségének, hogy ne féljen, és hogy csak vigyázzon a gyerekekre.

3.

Ezután durván kivonszolják majd az udvarra és Stojan érezni fogja, hogy a késszúrástól a bordáin keresztül a lábszárán át csorog a vére. És arra gondol majd, hogy a házban és az udvarban megmaradnak a vérnyomok. S hogy eddig ezt csak verejtékével öntözte, de most a vérével is öntözi. Ez a gondolat még bátorítani is fogja. Mert emlékezni fog arra, hogy mindaz, amit vérrel és verejtékkel öntöztek meg, nem lehet megsemmisíteni.

Amikor kint lesznek, Stojan csak akkor veszi észre, hogy ezek hárman vannak. Az a harmadik a puskával minden bizonnyal az ajtó előtt állt. Ez bizonyára csodálkozással is fogja eltölteni. El fog csodálkozni, mert először azt gondolta, hogy ezek sokkal többen vannak. De ugyanakkor ez a megállapítás azt eredményezi, hogy megmereved a rémülettől. Mert ahogyan hallotta, a többi faluban is majdnem mindig hárman voltak.

Végignézi ezután az udvart, és úgy tűnik majd neki, hogy mindazt, ami itt van, először látja éjjel. Az éjszaka meglehetősen sötét lesz, habár véleménye szerint holdvilágosnak kellene lennie. Ez azt a gondolatot ébreszti fel benne, hogy valószínűleg felhős az égbolt.

Miközben egyik sem szólt semmit, elindultak a birkaól felé. Ez Stojanban azt a gondolatot ébreszti fel, hogy „Mint a birkát...” Az a valaki a lámpával megvilágítja majd az utat és továbbra is fogja a kezét. És Stojan érezni fogja a kés helyét a hátán, de nem tud majd emlékezni arra, hogy mikor helyezték át oda. Az a harmadik a puskával pár lépéssel mögöttük jár majd.

A sötétben nem tudja felismerni, milyen egyenruha van rajtuk, vagy hogy egyáltalán van-e rajtuk egyenruha. Arra fog csak emlékezni, hogy az, aki a kést szorítja a hátához, minden bizonnyal bőrcucsmát hord a fején, mert már előbb észrevette, hogy az arca fölött egy furcsa sötét alapon valami fehér folt van.

Amikor a birkaól mellett vezetik el, Stojannak buta gondolat jut az eszébe, amelyet később szégyellni is fog. Vagyis azt fogja kérdezni, hogy a birkák vajon tudják-e, hogy őt elvezetik, és hogy valószínűleg soha többé nem fogják már látni. Utána pedig még megkönnyebbülést is fog érezni. Ezek bizonyára meg fognak lepődni, amikor megállapítják, hogy az udvarnak ezen a részén kerítés van, amelyet ő épp ezekben a napokban javított meg, és hogy itt nem lehet nagyobb erőfeszítések nélkül kijutni. Lehet, hogy ezt látva, elállnak majd szándékuktól, hogy elvezessék és vissza fogják majd engedni a házba — gondolta Stojan bizonytalanul.

De számukra, úgy látszik, természetes lesz, hogy az udvarból a kerítésen át jutnak majd ki. Ez Stojanban azt a meggyőződést kelti, hogy ezek ott is jöttek be, mint valami tolvajok. Mi több, úgy látszik, tervezték is, ez volt a szándékuk, és most Stojan lesz meglepve mind ezen. Így hát először az a harmadik, a puskás ember kel át. Utána pedig, miközben a puskás ráfogja a fegyvert, várja, hogy a másik kettő őt is átdobja a kerítésen. Ezután az a lámpásos segíteni fog,

hogy a késes ember átkeljen, és amikor az újra a hátához szorítja majd a kést, azt mondja majd a puskásnak:

— Gyerünk, mit alszol, segíts neki, hogy átkeljen . . .

De az a segítség és átkelés olyan kínos és ügyetlen dolog lesz, hogy a lámpásos ember a földre esik. Eközben el fogja veszteni a zseblámpáját is, amely azonnal kialszik. Mindjárt káromkodni fognak és egymást vádolják majd azért, hogy most elvesztették az utolsó fény-sugárt is és teljes sötétségben maradtak. A késes ember később azt fogja javasolni, hogy őt kötözzék oda a kerítéshez és a gyufák fényénél próbálják megkeresni a lámpát. Ezt meg is teszik, és Stojan csakhamar ott áll széttárt karral és lábbal a kerítéshez kötve és olyan lesz majd, mint egy furcsa szimbóluma az ijesztetésnek, amelyet a parasztok nyáron a földekre állítanak, hogy elkergessék a mezőkről a kártevőket.

És Stojan, hogy így áll megkötözve, mezítláb, egy ingben és gatyában, most fogja csak érezni, milyen hideg a föld és az éjszaka, s furcsának találja azt, hogy ezt előbb nem érezte. S ezek most mindhárman gyújtogatják a gyufákat és a földre hajolva körülötte járkálnak majd és egymást szidják és káromkodnak közben.

Ezekben a pillanatokban úgy rémlik majd neki, hogy ezek csak azért gyújtogatják a gyufákat, hogy a föld meglássa az arcukat, s később minél jobban meg tudja őket jegyezni. De a másik pillanatban úgy tűnik neki, mintha egy Fantasztikus és ismeretlen szekta tagjai volnának, akik kis gyertyákat gyújtogatnak, hajlonganak és másznak körülötte, mint valami istenség előtt. És amikor elfogynak a gyufák, mind a hárman négykézláb fognak járkálni körülötte a sáros földben. És Stojannak úgy rémlik majd, mintha disznók volnának egy valótlan kísérteties disznóólban. Utána még egyszer át fog pillantani a kerítésen és megkérdezi önmagát, vajon mit fognak majd csinálni a szomszédjai, ha megtudják mindezt, és vajon kijönnek-e házaikból, ha segítségért kezdene kiáltozni.

Mert érezni fogja, hogy szótlanul oldozzák a kötelékét, és hogy magukkal vonszolják az erdő irányában, miközben az egyik a kezét fogja, a másik pedig a kést szorítja a hátához. A harmadik a puskával a másik oldalról kíséri. És mivel a lámpát nem találják meg, továbbra is a mind sötétebb éjszakában fognak menni, de Stojan érezni fogja, hová is mennek.

4.

Az évnek e táján, kora tavasszal már nem lesz hó, de a föld olyan sáros lesz, hogy mind a négyen mélyen a sárban fognak gázolni. Stojan azonban, mivel mezítláb lesz és ruha nélkül, sokkal könnyebben is fogja majd kihúzni a lábát a sáros szántóföldekből. És most különösen nem fogja már érezni a hideget, hanem csak anynyira, mint amikor azt álmodja, hogy hideg van.

Így érnek majd el az első itt-ott kinövő fáig. S habár egész idő alatt egyikük sem szól, Stojannak ez nem lesz furcsa, mert lehet, hogy

attól félnek, hogy valamelyiküket felismeri, ha megszólal. Különben is mindaz, ami történni fog (kivéve a lámpa körül folyó veszekedést), szóltalanul történik meg.

De amikor megtesznek majd még öt, vagy tíz, vagy tizenöt lépést, hirtelen meg fognak állni.

— Azt gondolom, hogy itten — mondja majd rekedten a késes.

— Nem — feleli a másik, aki a kezét fogja. — Még jobban az erdőbe kell jutnunk. De azért itt is megköthetjük a kezét.

Hátrateszik ezekután a kezét, az egyik majd megfogja, a másik pedig kötözni kezdi. Stojan most tisztában lesz mindazzal, ami őt várja és ami történni fog vele. De még egy erőfeszítést tesz, legalábbis képzeletében, hogy önmagát félrevezesse. Menedéket keres gondolataiban. Azt gondolja: ezek valójában azt akarják, hogy vezesse el őket valahová (mert hallotta, hogy ez is gyakran meg szokott történni), hogy útvezetőjük legyen, és hogy az erdős vidéken meg ne szökjön tőlük, megköti.

Utána majd tovább mennek. De mivel meredeken felfelé haladnak, a domboldalon most már nem fogják a kezét, hanem egyszerűen csak maguk előtt tolják. Stojan természetesen nem fogja a lépéseket számolni és így nem tudja, milyen mélyen hatoltak be az erdőbe, amikor majd újra megállnak. És habár senki sem fog szólni, és még egymás közt sem beszélgetnek, tudni fogja, hogy tovább már nem mennek, és hogy ez az út vége. S nemcsak ennek az útnak a vége, hanem életútjának a vége is egyúttal.

Mivel ebben a helyzetben fölöttük áll majd, jobbról is, balról is megfoják az ingujját és hátrahúzzák, de csak annyira, hogy egy vonalba kerüljön velük. És majdnem egyszerre mind a ketten ezt fogják mondani:

— Itten ...

A késes továbbra is fogja majd az ingét, a másik, amelyik elvesztette a lámpát, először el fogja engedni, majd utána valamilyen tárggyal a lábára üt, úgyhogy Stojan, mintha lekaszálták volna (és ő is épp e szóra fog emlékezni), arccal a földre esik. Néhány pillanatilag fog majd feküdni, utána pedig a hátára fordítják.

5.

Így fekszik majd Stojan hanyatt az erdőben, a domb alatt, a nyirkos földön, a tavalyi avaron, az összetört ágacskákon, a fák gyökerein, az égre vetett tekintettel, az éjszakában, a sötétben, a nagy feketeségben, s megkísérli, hogy utoljára meglássa a fák koronáját, hogy csillagot lásson az égen. De mivel reggelig még néhány óra kell hogy elmúljon, mindez csak utolsó kívánsága marad, mint valami utolsó búcsú, amelyre sohasem került sor. És nem fogja tudni, hogy a teste a földtől nedves vagy a verejtéktől, vagy az esőtől, vagy régi harmattól, amely ott fénylett valamelyik reggelen egy bizonyos időben és térben. Vagy pedig a teste a saját véréből nedves, mert érezni fogja a sebnek mind erősebb fájdalmát, amelyet a kés okozott

ezen az utolsó úton, vagy pedig a testét még egyszer átszúrták, mivel a kés hegyét állandóan érezni fogja a hátán.

Mivel az éjszaka miatt semmit sem láthat maga fölött, megpróbál majd jobbra és balra nézni, ezt is néhányszor megpróbálja, és most úgy rémlik, mintha a feje ide-oda gurulna.

De mindez csak igen rövid ideig tart majd, csak néhány pillanattal. Mert a késes ember bal térdére ereszkedik és bal kezével a földhöz szorítja az ő fejét. Utána balfelé fordítja, a domb lejtője felé, úgyhogy ha most nappal volna, megláthatná a falut és elbúcsúzhatna tőle utolsó gondolataival és pillantásaival. De — most tudatában lesz ennek — mindezt csak a pillanat kis része alatt teheti meg, mert a falut, a saját házat, a gyerekeit és feleségét soha többé nem láthatja már.

A pillanatoknak e kis részében még valaminek a tudatában lesz: Az a másik, aki elvesztette a lámpáját, megfogja az ő lábát és testének egész súlyával a földhöz szorítja ugyanúgy, ahogyan a késes a fejét szorítja a földhöz. Agyán e pillanatban átsuhan majd a gondolat: „nyársra akarnak húzni”. De nem lesz majd ideje megállapítani, hogy a lába meg van-e kötve, és hogy mit is tehetne, ha a lába szabadon volna. És az, aki a lábát fogja, csak ezt ismételi majd izgott suttogással:

— No gyerünk, gyerünk!

...ami minden bizonnyal azt kell hogy jelentse: kezd el már egyszer, hogy minél előbb végezzünk vele.

Stojan nem fogja tudni, hogy ezt félelemből vagy bátorságból teszi-e, de a fejét újra előrefordítja és felnéz maga fölé, mert ösztönyszerűleg azt fogja érezni, hogy ott valami van, ami e pillanatban került oda. Tekintete áthatol majd az éjszakán és bizonyos magasságban meglátja majd a kést, ugyanazt a kést, amelyet egész idő alatt a testén érzett, amelytől egy sebet is kapott és elég sok vért is elvesztett.

6.

Habár ő (amikor mindhárman kihúzzák a házból) azt mondja majd a feleségének, hogy semmitől se féljen, maradjon a házban és őrizze a gyerekeket és a házat, a felesége mégis csakhamar kiszalad majd az udvarba és úgy mezítláb, félig felöltözve, valami hosszú fehér hálóingben, fejkendő nélkül, hosszú kibontott hajjal, segítségért kezd majd kiabálni, és panaszkodva, sorban keltegetni kezdi majd a falut és azt kiabálja, hogy három fekete ember elvitte magával Stojant az erdőbe a domboldal alá. És nem várva be, hogy lássa, hogy valahol kigyulladt-e a világosság, elindul majd ugyanazon az úton, amelyen elvitték a férjét és gyerekeinek az apját.

Bármilyen furcsának látszik is tudni fogja, hogy a férje hol van. Bizonyára azért, mert a nő, miként a boldog időkben tudja, hogy hol van a boldogság, ugyanúgy a boldogtalan időkben is tudja és ösztönyszerűleg megérzi, hogy hol játszódik le a tragédia.

És amíg az egyszerű fehér parasztruhában közeledik a szántóföldeken át az erdő felé, ugyanakkor úgy fest majd, mint valami kísértet, amelyik ott imbolyog a sáros szántóföldek felett. Mint valami kísértet és angyal, aki a szárnyak helyett testet és tragikus hangot kapott az emberi szenvedés megszólaltatására. S nem várva, hogy a faluban bárki jelentkezzen az élet ösztönétől vezetettve, rohanni fog a bűnös vesztőhely felé abban az elhatározásban, hogy a saját életét is feláldozza az élet nevében.

7.

Stojan most tudni fogja, hogy az élete már csak attól függ, milyen gyorsasággal teszi meg a kés az egy méternyi távolságot, mert nem tudja, milyen hosszú a kéz, amelyik a kést tartja. De nem tudja majd, hogy ez valóban ő-e vagy a föld, amelyből kinőtt, vagy a fák körülötte, vagy a felhők fölötte, vagy az emberek a faluban, vagy valami ismeretlen, ami benne van és körülötte — az akarja-e tudni, kérdezni és magyarázni, mi jut kifejezésre a tiltakozásban, haragban, ellenállásban, félelemben és harcban az élet utolsó leheletéért, a lelke mélyéből, az élet minden kis sejtjének a mélyéből, a föld mélyéből és az égből, a születés és a halál görcséből, a csupasznak élet fennmaradásának a görcséből, amelyik álnokul és egyszerűen át lesz vágva e késsel. Annak nevében akarja-e mondani, hogy üzenetet hagyjon hátra, hogy egy helyen és egy korban hogyan is éltek harcoltak és haltak meg?

„Ha azt gondoljátok, hogy én nem fogok sokáig élni, akkor nagyon is csalódtok. A test egyetlen rándulásából tudom, hogy a kés már nagy gyorsasággal vágja az éjszakát, és hogy a nyakam felé irányul. (És érzem, hogy épp a nyakamat akarjátok átvágni.) De nekem elég sok időm van ahhoz, hogy éljek és gondolkodjak egy egész pillanatig. És amennyiben a kés jobban közeledik a testemben, annyiban növekszik a félelmem is. De emiatt nem szégyellem magamat, hanem győzelmi örömet érzek. Mert minél nagyobb a félelmem, annál nagyobb lesz a ti lelkiismeret-furdalástok és a felettetek kimondott ítélet is igazságosabb. Mert a lelkiismeret-furdalás valójában az elhaltak félelmének a folytatása azoknak a tudatában, akik megölték őket és életben maradtak. Ezért a gyilkosok mindig együtt halnak meg az áldozataikkal. Emiatt is engedem meg, hogy a félelmem végtelen legyen, mert most ez az egyetlen módom arra, hogy bosszút álljak. S mindenki a maga oldalán harcolva, mégis én vagyok a győztes: én egyszerre halok meg egy pillanatban, ti pedig lassan és évekig fogtok haldoklani...”

És ennek a pillanatnak egész kis részében Stojan teste úgy megárandul, hogy a kés célt téveszt és mélyen a földbe hatol majd. Utána újra nyomást érez majd a lábára és a fejére és mint valami távoli visszhangot hallja majd a szavakat:

— Te ügyetlen... siess... jönnék...

Stojan agyán átvillan a gondolat: „Van még egy pillanatom és ezt ki kell használnom, mint az örökkévalóságot. Ennek most újra ki kell húznia a kést és újra sújtania kell...”

És ebben a második utolsó pillanatban újra emlékezni fog rá, hogy mindez hogyan is kezdődött, és hogyan hagyta ott a feleségét és a gyerekeit, és hogyan kapta az első késszúrást, és hogyan fogja ez a kés a pillanatnak egy kis része alatt újból vágni az éjszakát, és hogyan fog az ő nyaka felé irányulni.

De a tudatnak e végtelenül kis villogásaiban benne egy egészen különös gondolat és kérdés születik meg, amelyet a reális élet nyelvére, ha egy kicsit több idő volna, így lehetne lefordítani: „Hát nem furcsa, hogy eddig még sohasem kiáltoztam? Nem azt jelenti-e ez, hogy mindez csak rémes álom? És ha ez egy iszonyú álom vagy valami hasonló — és minden bizonnyal az is—, akkor nekem nincs is szükségem arra, hogy segítséget hívjak, mert fel fogok ébredni, amint ez a kés megérint. Az utolsó időben, amikor bekapcsolódtam az akcióba és hallottam hasonló esetekről a többi faluban, többször is hasonló dolgokat álmodtam már. Egy alkalommal ugyanígy éjszaka hárman jöttek el értem, elvonszoltak az erdőbe, és akkor az egyik pisztolyából rám lőtt. Még azt is éreztem, hogy a golyó a mellkasomba fúródott. De akkor felébredtem és boldog voltam, hogy mindez csak álom volt... Lehet, hogy ez is valami hasonló dolog...”

Stojan tudatának ezek a villongásai egy pillanatban megszakadnak egy alig hallható ismeretlen hang miatt, mely úgy hangzott fel, mint amikor a farkas üvölt a saját áldozata fölött. S már a következő pillanatban tudatának következő villanása az lesz, hogy ez a kés újra hasítja az éjszakát az ő teste felé.

De ennek a dühnek, fenyegetésnek és halálnak a hangja még ebben a pillanatban megszakad egy másik női hang, a jajgatás, a kétségbeesés hangja miatt, amelyik bátorságot önt az emberbe és hitet ad az életre és a harcra...

— Stojanom! Stojanom! — hallja majd feleségének, Kajónak a hangját a domb alatt, nem messze a bünténytől.

És ebben a végtelenül kis pillanatban Stojan teste újra meg-rándul ösztönszerűleg kerülve azt, hogy újra halálos szúrást kapjon. Sajnos ebben az esetben nem ér célt. De azt érzi, hogy hirtelen megszabadul a nyomástól és hallani fogja a távozó lépteket. Ez a megismerés ébreszti fel benne a gondolatot: „Mint a döggesejük...”

Ekkor fogja csak a fájdalmat érezni, érezni fogja, hogy a vér hogyan folyik ki a testéből. Azt fogja érezni, hogy a belőle elfolyó vér hogyan köti össze a testét ezzel a dombbal, erdővel és minden barázdával, amelyen átélte a maga negyven évét. Azt fogja gondolni majd: „Íme az én véremnek a nyoma megmarad majd itt is ezen a dombon és ebben az erdőben.”

S ebből a haldoklásból újra Magához téríti egy kétségbeejtő női sikoly, de csak mint egy elkésett visszhang:

— Stojanom! Stojanom! Emberek, ide jöjjenek, itt vannak, lőjtek!

Látni fogja még a paraszti lámpákat, hogyan hullámzanak a sötétben, mint az éjjeli jánosbogárkák, hallja majd az emberek hangját is és az asszonyok jajgatását, hallani fogja még valamelyik lövést is, és megérzi valakinek a kezét a saját arcán, utána furcsán hullámzani kezd majd a levegőben, mint azok a lámpák, és lassan elsüllyedve az eszméletlenség homályába azt fogja még gondolni:

„Lehet, hogy mindez mégiscsak rémes álom volt...”

DÉSI Ábel fordítása

A fenti novellát abból az alkalomból közöljük, hogy Josip Klarski megkapta Szabadka város idei Októberi-díját.